

РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ”

Перше з чого починається дослідження – це уточнення понять. Вчені по-різному розуміють таке поняття як дебіторська заборгованість, тому вважаємо за необхідне розібратися в понятійному апараті та встановити сутність дебіторської заборгованості.

Правильне визначення поняття “дебіторська заборгованість” є дуже важливим, оскільки від цього залежить відображення або не відображення заборгованості в обліку та звітності, а також перенесення цієї заборгованості до складу довгострокової. З цією метою слід дослідити тлумачення цього терміну як у законодавчих актах, так і вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. У першу чергу, розглянемо тлумачення даного поняття в положеннях національних стандартів бухгалтерського обліку, а також міжнародних.

Основними нормативно-правовими документами, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 “Дебіторська заборгованість” та № 13 “Фінансові інструменти”. Однак, сутність дебіторської заборгованості тлумачиться у цих стандартах неоднозначно.

Так у П(С)БО № 10 “Дебіторська заборгованість” дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів. Під таке трактування підлягає як заборгованість дебіторів, яка утримується підприємством до дати погашення, так і заборгованість дебіторів призначена для перепродажу.

Заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін ціни(суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість, згідно п. 4 П(С)БО № 13 “Фінансові активи”, є фінансовим активом призначеним для перепродажу і повинна відображатися та оцінюватися в обліку відповідно до цього стандарту.

Визначення наведене в П(С)БО № 10 “Дебіторська заборгованість” є ширшим, оскільки охоплює усю заборгованість підприємству, у тому числі і ту, яка по суті є фінансовими інвестиціями, тобто активами, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку.

У п. 4 П(С)БО № 13 “Фінансові активи” надається визначення дебіторській заборгованості, що непризначена для продажу, – “дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу”. Отже, дане тлумачення більш точно розкриває сутність поняття “дебіторська заборгованість”.

Таким чином, на основі аналізу чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість, за своєю суттю, є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу.

Варто зауважити, що не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ № 7 “Фінансові інструменти: розкриття”, МСБО № 32 “Фінансові інструменти: подання” та МСБО № 39 “Фінансові інструменти: визнання та оцінка”, тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів. При цьому у названих міжнародних стандартах не дається чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. П. 9 МСБО № 39 зазначає: “позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку”. Таке тлумачення поняття дебіторської заборгованості є ширшим порівняно з тлумаченнями наведеними у національних стандартах.

В ході дослідження було здійснено аналіз трактування поняття “дебіторська заборгованість”, а також узагальнено підходи до визначення даного поняття (рис. 1.).

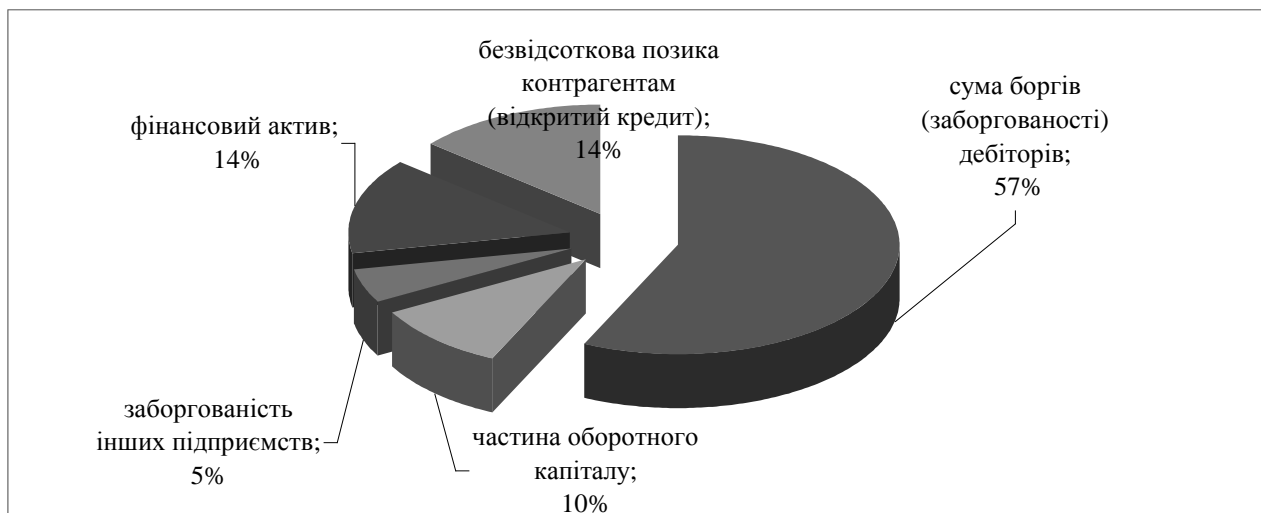


Рис. 1. Узагальнення підходів до визначення поняття “дебіторська заборгованість”

Отже, переважна більшість дослідників (57 %) дотримуються точки зору, що дебіторська заборгованість – це сума боргів (заборгованості) дебіторів. За національним законодавством, а саме за П(С)БО № 10 “Дебіторська заборгованість” дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. Тобто більшість науковців погоджуються з трактуванням даного терміну в національному законодавстві і лише деякі автори по-іншому трактують поняття “дебіторська заборгованість”. Так група науковців (14 %) дебіторську заборгованість визначають, як безвідсоткову позику або кредит контрагентами. Така ж кількість вчених (14 %) стверджують, що дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що міститься в балансі підприємства. Зі 100 % дослідників 10 % визначають дебіторську заборгованість як частину оборотного капіталу, і лише 5 % як заборгованість інших підприємств.

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Так, accounts receivable (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К. Хітчинг: дебіторська заборгованість має назву “рахунки до отримання”, а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними [1].

Професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон визначають дебіторську заборгованість як “рахунки до отримання” [2], зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Західні економісти часто приймають поняття “кредитна політика” та “політика управління дебіторською заборгованістю” як цілісну категорію. Так наприклад, Дж. Ван Хорн взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства [3], а Барт Едвардс, у своїй книжці “Кредитний менеджмент” взагалі використовує поняття “дебіторська заборгованість”, суто як термін обліку [4].

Отже, єдиного підходу щодо визначення поняття “дебіторська заборгованість” немає, різні автори трактують дане поняття з різних точок зору.

КУЛИК Марія Андріївна, магістрант
Житомирський державний технологічний університет

¹ Стоун Д. Бухгалтерський учет и финансовый анализ / Стоун Д., Хитчинг К.; пер. с англ. Ю.А. Огибин, Г.А. Огибев. - М.: Сирин, 1998. – 302 с.

² Боді Зві, Мертон, Роберт. Фінанси: Пер. С англ.: навч. Посіб. / Зві Боді, Роберт Мертон.—М.: Видавн. Дім “Вільямс”, 2000.—592 с.

³ Бланк И.А. Финансовый менеджмент. /И. А. Бланк.— 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника - центр, 2004. – 656 с.

⁴ Барт Эдвардс. Руководство по кредитному менеджменту / Э. Барт. – М.: Москва, 1994 . – 400 с.